

*Мурин С.С.,
здобувач освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 183 «Технології захисту навколишнього середовища»
Краснов В.П., д. с.-г. н., проф.
професор кафедри екології та природоохоронних технологій
Державний університет «Житомирська політехніка»*

БІОСФЕРНІ РЕЗЕРВАТИ ЯК КОНЦЕПТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ЗБЕРЕЖЕННІ ДОВКІЛЛЯ

Концепція біосферних резерватів була розроблена Цільовою групою Програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» (МАВ) у 1974 році. У 1976 році започатковано Всесвітню мережу біосферних резерватів, яка стала ключовим інструментом у досягненні балансу між трьома цілями: збереженням біологічного різноманіття, сприянням сталому розвитку та підтримкою культурних цінностей. Біосферні резервати виступають експериментальними територіями, де ці завдання перевіряються, відпрацьовуються та реалізуються.

Перший Всесвітній конгрес біосферних резерватів відбувся у 1983 році в Мінську (Білорусь), після чого у 1984 році було прийнято План дій для біосферних резерватів. З появою концепції сталого розвитку (Порядок денний на XXI століття, Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) біосферні резервати почали розглядатися як території, де поєднується охорона природи з потребами місцевих громад.

У 1991 році створено Консультативний комітет з біосферних резерватів, який підготував нову концепцію їх розвитку. Ключовим кроком стало прийняття у 1995 році на конференції в Севільї «Севільської стратегії» та Статутних рамок Всесвітньої мережі біосферних резерватів. Вони визначили три взаємопов'язані функції кожного резервату:

- збереження (генетичних ресурсів, видів, екосистем, ландшафтів і культурної спадщини);
- розвиток (стале соціально-економічне зростання території);
- логістична підтримка (дослідження, моніторинг, екологічна освіта, демонстраційні проєкти).

Структурно біосферний резерват включає три зони:

- ядро (території з найвищим рівнем охорони природи),
- буферну зону (для досліджень, рекреації, екотуризму),
- перехідну зону (для сталого господарювання та співпраці з місцевими громадами).

Гнучкість цієї моделі дозволяє адаптувати її до конкретних умов різних країн [1].

У 2008 році на Конгресі МАВ у Мадриді було ухвалено Мадридський план дій (2008–2013), що актуалізував роль біосферних резерватів у вирішенні глобальних викликів: зміни клімату, збереження екосистемних послуг та наслідків урбанізації. Поряд із «Севільською стратегією», цей документ підтвердив значення резерватів як навчальних та експериментальних майданчиків для інтеграції науки, збереження природи і сталого розвитку.

Таким чином, сучасна концепція біосферних резерватів розглядає їх як живі лабораторії, що поєднують охорону біорізноманіття з потребами суспільства, забезпечуючи баланс між екологічними, економічними та культурними інтересами.

Структура резервату складається з трьох взаємопов'язаних зон: ядра (охоронна територія), буферної зони (дослідження, рекреація, екотуризм) та перехідної зони (сільське господарство, громади, бізнес). Ця модель гнучка й адаптується до місцевих умов, що робить біосферні резервати своєрідними «живими лабораторіями» сталого розвитку.

Станом на 2021 рік Всесвітня мережа об'єднувала 714 резерватів у 129 країнах, зокрема 8 в Україні, серед яких транскордонні «Східні Карпати», «Розточчя» та «Дельта Дунаю». Вони демонструють приклади поєднання охорони природи з екологічним туризмом, науковими дослідженнями й розвитком місцевих громад.

Сьогодні біосферні резервати стають центрами відповіді на глобальні виклики: зміни клімату, урбанізація, втрата традиційних знань і культурної спадщини. Їх роль виходить за межі збереження природи — вони формують нові моделі співіснування людини і довкілля, сприяючи досягненню Цілей сталого розвитку ООН [2].

Літературні джерела:

1. <https://wownature.in.ua/pro-nas/nasha-diialnist/mizhnarodna-diialnist/biosferni-rezervaty-v-ukrayini/>
2. МАВ-UNESCO. 2008. Madrid action plan 2008-2013. UNESCO, Paris.